

OPORUKA – (NE)SAMOSTALNO RASPOLAGANJE

Edita Pavlinić

studentica 5. godine Pravnog fakulteta Osijek
E-mail: edita.pavlinic@gmail.com

Pregledni rad

UDK 347.67(497.5)

347.65:061.1(4-67EU)

Rad primljen 25. veljače 2019.

Anica Kalamiza

studentica 5. godine Pravnog fakulteta Osijek
E-mail: anica.kalamiza@gmail.com

Sažetak

U Republici Hrvatskoj postoje dva temelja nasljeđivanja: zakon i oporuka. Zakonsko nasljeđivanje provodi se ako ostavitelj nije svojom voljom oporučno odredio kako će razdijeliti svoju ostavinu. U ovome radu istražiti ćemo poštuje li se oporukom ostaviteljeva volja s obzirom na nužni nasljedni red, koliki je postotak pozivanja zakonskih nasljednika na nužni nasljedni red, postoji li način kako bi se poštovala ostaviteljeva volja. Također, usporediti ćemo Republiku Hrvatsku s drugim zemljama, posebice zemljama Europske unije te pogledati govori li Uredba 650/2012 nešto o nužnom nasljednom redu. Zaključno, dotaknut ćemo se činjenica koje će nam objasniti razloge korištenja oporuke u manjoj mjeri u našoj državi nego u drugim državama, što su njezine prednosti, a što nedostaci koji odbijaju građane Republike Hrvatske da ju sastave. Kroz sudsku praksu tražit ćemo odgovore na navedena pitanja i vidjeti koliko se teorija i praksa uistinu poklapaju i u kojoj su mjeri kod nas građani upoznati s pravom na nužni nasljedni red, kad iza ostavitelja preostane oporuka s obzirom na to da se postupak prava na nužni dio pokreće samo na zahtjev zainteresirane osobe, nikada po službenoj dužnosti. S obzirom na to da oporuka predstavlja iznimku u odnosu na zakon koji se smatra pravilom, tako se nužni dio smatra iznimkom unutar oporuke te ćemo skrenuti pozornost na mogućnost zaobilaženja ove iznimke u iznimci i navesti primjere na koje sve načine ostavitelj može osigurati svog nasljednika da u potpunosti naslijedi bez bojazni dijeljenja nužnim zakonskim nasljednicima.

Ključne riječi: oporuka, zakonsko nasljeđivanje, nužni nasljednici, zakonski nasljednici, ostavitelj

1. UVOD

Pravo nasljeđivanja jedno je od ustavnih prava i uređeno je Zakonom o nasljeđivanju. U skladu sa zakonskim normama, svatko je ovlašten za slučaj svoje smrti oporukom odrediti sebi nasljednika. Međutim, postoje neka ograničenja radi zaštite opravdanih interesa članova uže obitelji. Nužno nasljedstvo predstavlja glavnu zapreku nasljedniku da nasljeđivanje bude potpuno. Ono zasigurno ima svoje prednosti, ali i nedostatke, stoga pitanje koje ćemo prošetnuti kroz čitav rad jest zapravo ta povezanost između gore navedenih pojmova. S druge strane, provodeći anketu istražiti ćemo koliko su građani Republike Hrvatske uopće upoznati s cijelim sustavom nasljeđivanja te znaju li što nužni dio predstavlja u oporuci.

U ovome radu bit će detaljno objašnjena svaka vrsta oporuke primjenjujući sudsku praksu, s obzirom na to da oporuka mora biti sačuvana do trenutka otvaranja, u radu ćemo se dotaknuti i postupka čuvanja oporuke te uloge hrvatskog upisnika oporuke. Treba napomenuti da nužno nasljedstvo dakako ovisi i o činjenici pripadate li u kategoriju apsolutnog ili relativnog nužnog nasljednika što odmah određuje vrijednost nužnog dijela. Negativna strana nužnog zakonskog nasljednika svakako predstavlja mogućnost isključenja ili lišenja nasljednika za njegov nužni dio uz ispunjenje zakonom propisanih pretpostavki za svaki od navedenih oblika.

Pri samom kraju usporedit ćemo Republiku Hrvatsku s drugim državama članicama Europske unije i pokušati dobiti odgovore na tražena pitanja te doznati postoji li nužni dio u pravnim sustavim odabranih država članica i kako funkcionira sustav nasljeđivanja. S obzirom na to da je i Republika Hrvatska već duže vrijeme članica Europske unije donošenje Uredbe 650/2015 olakšalo je građanima postupke prekograničnog nasljeđivanja, prije svega problematiku tumačenja oporuke ili pak navedenog nužnog dijela.

2. OPORUKA I NJEZIN NESAMOSTALNI DIO

Oporuka je jednostrano, izričito i osobno očitovanje oporučiteljeve posljednje volje, upravljeno na raspolaganje za slučaj njegove smrti.¹ Isto tako, ona predstavlja jedan od pravnih temelja nasljeđivanja i u pravilu predstavlja onaj jači pravni temelj, no na putu potpunog ostvarenja učinkovitosti oporuke javlja se jedna iznimka i upravo ona predstavlja tu ograničenost slobodnog oporučivanja. Naime, ta iznimka štiti zakonske nasljednike stoga će oni moći dobiti svoj dio premda im ostavitelj prema oporuci ništa nije ostavio ako udovoljavaju sljedećim uvjetima propisanim zakonom o nasljeđivanju. Ponaјprije moraju biti zakonski nasljednici i moraju zahtijevati svoj dio jer se na pravo na nužni dio ne pazi po službenoj dužnosti. Oporuku može sastaviti svaka osoba sposobna za rasuđivanje koja je navršila 16 godina, a ako nisu ispunjene te pretpostavke, smatrat

¹ Gavella, Nikola; Belaj, Vlado, Nasljedno pravo, Zagreb, Narodne novine, 2008., str. 126.

će se da je oporuka ništavna.² Gubitak sposobnosti za rasuđivanje koji bi nastupio pošto je oporuka napravljena, ne utječe na njezinu valjanost.³ Naš pravni sustav poznaje tri osnovne vrste oporuka to su: privatna, javna oporuka te oporuka u izvanrednim okolnostima. U privatnu oporuku možemo ubrojiti vlastoručnu oporuku, pisanu oporuku pred svjedocima; u javnu oporuku ubrajamo javnu oporuku i međunarodnu oporuku, dok je oporuka u izvanrednim okolnostima usmena oporuka. Vlastoručna oporuka, ujedno se naziva i holografska oporuka, zasigurno je najpoznatija i najprihvaćenija oporuka u svijetu. Za nju je karakteristično da je redovita i pisana oporuka, isto tako da je napisana rukopisom, odnosno napisana bez tehničkih pomagala. Uz to, treba napomenuti da mora biti potpisana punim imenom i prezimenom, iako je naša sudska praksa prihvaćala i drukčiji oblik potpisivanja, te za ovu vrstu oporuke nisu potrebni svjedoci, kao ni datum i mjesto sastavljanja, mada bi to bilo korisno za daljnji tijek.

SUDSKA PRAKSA:

1. SLUČAJ: Oporuka pokojnog M. Č.-a, pisana vlastoručno velikim tiskanim slovima, a isto tako je i potpisana. Postavlja se pitanje vrijedi li njegov potpis jer se potpisao velikim tiskanim slovima i je li oporuka pravno valjana.

“U postupku koji je prethodio reviziji utvrđeno je da se pokojni M. Č. u pravnom prometu ponekad koristio pisanim, a ponekad tiskanim slovima, ponekad je pisao puno ime i prezime, a ponekad samo ispisujući prvo slovo imena i cijelo prezime. Kako, nadalje, nije sporno da je čitavu oporuku uključujući i prvo slovo imena i prezime koje je ispisano na kraju teksta oporuke, svojom rukom napisao oporučitelj, predmetna oporuka i po pravnom shvaćanju revizijskog suda ima značaj valjane vlastoručne oporuke bez obzira na to što ostavitelj potpis nije napisan pisanim, već tiskanim slovima.” Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1226/07-2 od 21. 5. 2008., Izbor odluka1/2008.⁴

Pisana oporuka pred svjedocima naziva se i alografska oporuka, smatra se da je najčešća u sudskoj praksi, a njezin naglasak je na svjedocima. Drugim riječima, oporučiteljeva volja treba biti očitovana u vidu oporuke napisane na papiru kao isprava te biti iznesena pred dva svjedoka. Oporučitelj mora znati čitati i pisati kako bi ona bila valjana. Svjedoci moraju biti istodobno nazočni te ju moraju potpisati nakon danog oporučiteljeva potpisa i dane izjave da je oporuka njegova. Isto tako, svjedoci moraju znati jezik na kojem je oporučitelj dao izjavu da je to njegova oporuka jer time dokazuju svoju nazočnost i upoznatost s događajem, dok poznavanje jezika na kojem je ista sastavljena, kao i njezina sadržaja, nije potrebno kod svjedoka.

² Zakon o nasljeđivanju, Narode novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 26., st. 1.

³ Zakon o nasljeđivanju, Narode novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 26., st. 2.

⁴ Kontrec, Damir; Matko-Ruždjak, Jožica; Sessa, Đuro, Zakon o nasljeđivanju s komentarima, poveznicama, sudskom praksom, priložima, primjerima i abecednim kazalom pojmova, Zagreb, Organizator, 2015., str. 44.

SUDSKA PRAKSA:

2. SLUČAJ: Dok je odvjetnik sastavljao oporuku prema oporučiteljevu nalogu, oporučiteljeva supruga odvjetniku je prenijela oporučiteljevu želju i način raspolaganja njegovom imovinom. Postavlja se pitanje je li ona tim činom sudjelovala pri sastavljanju oporuke i je li takva vrsta oporuka pred svjedocima pravno valjana. Oporučitelj je pred svjedocima izjavio da je isprava njegova i potpisao ju zajedno sa svjedocima.

Prvostupanjski sud je utvrdio na temelju ocjene provedenih dokaza da se uloga oporučiteljeve supruge (tužene) sastojala u tome da je na prijedlog svog supruga otišla k odvjetniku M. T. i prenijela mu sve kako je htio njezin suprug, prije svega, da mu on sastavi oporuku, a potom i način raspolaganja suprugovom imovinom.

“(…) Činjenica da je tužena odvjetniku M. T. prenijela želju svojeg supruga da on sastavi pisanu oporuku, kao i suprugovu želju o načinu raspolaganja za slučaj smrti, ne upućuje na zaključak da je sudjelovala pri sastavljanju oporuke u svojstvu ovlaštene osobe i da je postupala protivno zabrani iz čl. 35., st. 2. ZN-a.⁵ Takav zaključak potvrđuje i činjenica da je prema utvrđenju prvostupanjskog suda oporučitelj pred nazočnim svjedocima izjavio da je isprava koju je sastavio odvjetnik M. T. njegova oporuka i pred njima je potpisao oporuku, koju su potpisali i svjedoci, slijedom čega je prvostupanjski sud pravilno ocijenio da su u konkretnom slučaju ispunjene sve pretpostavke za valjanost pisane oporuke u smislu odredbe članka 35., st. 2. ZN-a, jer se tužena ne može smatrati osobom koja je oporuku sastavila.”⁶ Županijski sud u Varaždinu, Gž-2156/11-2 od 21. 3. 2011., Izbor odluka 2/2012.

Javna oporuka noviji je oblik oporuke koji se javlja u novom izdanju Zakona o nasljeđivanju iz 2015. godine, koji je zamijenio sudsku oporuku, diplomatsko-konzularnu oporuku,⁷ vojničku oporuku⁸ i brodsku oporuku.⁹ Svatko može valjano oporučiti u obliku

⁵ Ne mogu biti svjedoci pri sastavljanju pisane oporuke pred svjedocima ni javne oporuke, niti oporuku sastaviti prema oporučiteljevu kazivanju u svojstvu ovlaštene osobe: oporučiteljevi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci, njegovi predci i posvojitelji, njegovi srodnici u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja, bračni drugovi svih tih osoba ni oporučiteljev bračni drug.

⁶ *Ibid.*, str. 48.

⁷ Bivši je Zakon o nasljeđivanju u članku 75. uređivao diplomatsko-konzularnu oporuku ili prema slovu Zakona “oporuku sastavljenu pred diplomatskim ili konzularnim predstavnikom u inozemstvu”. Spomenuti članak glasi: “Oporuku može sastaviti državljanin Republike Hrvatske u inozemstvu po odredbama što važe za sastavljanje sudske oporuke konzularni predstavnik ili diplomatski predstavnik Republike Hrvatske koji vrši konzularne poslove.”

⁸ Bivši Zakon o nasljeđivanju o vojnoj oporuci: “oporuka sastavljena za vrijeme mobilizacije ili rata” bila je uređena u članku 77. koji glasi: “Za vrijeme mobilizacije ili rata može, po odredbama što važe za sastavljanje sudske oporuke, sastaviti oporuku osobi na vojnoj dužnosti komandir čete ili drugi koji starješina njegovoga ili višega ranga, ili koja druga osoba u prisutnosti kojega od tih starješina, kao i svaki starješina odvojenoga odreda.”

⁹ Bivši je Zakon o nasljeđivanju (članak 76.) propisao da je brodska oporuka javna, izvanredna i pisana oporuka koju na hrvatskom brodu sastavlja zapovjednik broda, prema odredbama što vrijede za sastavljanje sudske

javne oporuke, a osoba koja ne može ili ne zna čitati ili se ne može potpisati, može u redovitim okolnostima oporučiti samo u obliku javne oporuke.¹⁰ Ovlaštene osobe za sastavljanje te oporuke u Republici Hrvatskoj jesu sudac općinskog suda, sudski savjetnik u općinskom sudu ili javni bilježnik te diplomatsko-konzularni predstavnik Republike Hrvatske. Ovlaštena osoba sastavlja oporuku prema kazivanju oporučitelja, zatim mu ju pročita i upozorava na mogućnost pravnih posljedica i daje oporuku na potpisivanje. Ovlaštena osoba dužna je o toj pravnoj radnji napraviti zapisnik koji potpisuju i oporučitelj i ovlaštena osoba, a ako oporučitelj nije u stanju potpisati oporuku ili zapisnik, to će se isto tako zabilježiti na oporuci i u zapisniku te je dopušteno da ga na njegov prijedlog potpiše druga osoba na rečenom zapisniku i oporuci. Valja spomenuti i radnju kako zapisnik ovjerom dobiva oblik javne isprave dok se svjedoci mogu javiti samo u situaciji kad oporučitelj ne zna čitati ni pisati.

Međunarodna oporuka je oporuka koju koriste stranci, ali mogu i hrvatski državljani. Tom oporukom oporučitelj izjavljuje pred ovlaštenom osobom u nazočnosti dvaju svjedoka da je isprava koju je napisao on ili netko drugi, njegova oporuka i da je upoznat s njezinim sadržajem te se u povodu nje oporučitelju izdaje potvrda o načinjenoj oporuci. Glavna karakteristika ovakve vrste oporuke zasigurno je datum koji mora biti naznačen od strane ovlaštene osobe i time je dobila karakter javne isprave u obliku međunarodne oporuke, u protivnom nije valjana. Cilj je ovog novijeg oblika oporuke ponajprije da bude priznata glede oblika u državama potpisnicama Konvencije o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta iz 1973. godine (Washington), odnosno državama koje su u svoja zakonodavstva unijele odredbe o međunarodnoj oporuci.¹¹

Usmena oporuka je oporuka koja se javlja u izvanrednim okolnostima. Okolnosti kao takve mogu biti da oporučitelj nije u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku, osim usmeno pred dva svjedoka. Isto tako, okolnosti moraju predstavljati subjektivnu i objektivnu oporučiteljevu nemogućnost da svoju posljednju volju izrazi u pisanoj obliku. Usmena oporuka prestaje vrijediti protekom roka od 30 dana od dana prestanka izvanrednih okolnosti u kojima je sastavljena.

oporuke. Brodska je oporuka javna jer pri njezinu nastanku sudjeluje zapovjednik broda kao predstavnik vlasti. Ova je oporuka izvanredna jer osim što se sastavlja u posebnim okolnostima boravka na brodu, ograničenoga je trajanja i prestaje vrijediti po isteku trideset dana nakon povratka oporučitelja u Republiku Hrvatsku. Oporuka će vrijediti samo ako oporučitelj umre na brodu ili prije isteka roka od trideset dana po povratku u Republiku Hrvatsku. Pojam broda određuju posebni propisi. Brodska se oporuka najčešće sastavlja na pomorskim brodovima jer je i boravak na njima u pravilu duži, ali može se napisati i na brodovima unutarnje plovidbe.

¹⁰ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 32.

¹¹ Bivši je Zakon o nasljeđivanju (od članka 77.a do članka 77.p) uređivao međunarodnu oporuku na zapravo istovjetan način kao i novi Zakon o nasljeđivanju. Odredbe se razlikuju jedino u jezičnim formulacijama, ali ne i u relevantnim stvarima.

SUDSKA PRAKSA:

3. SLUČAJ: Oporučiteljica je boravila u bolnici jer je bolovala od karcinoma u progresiji. U međuvremenu je oslijepila i njezino se zdravstveno stanje pogoršalo te zbog osjećaja da dolazi kraj pred dvije svjedokinje sasvim svjesno i kontaktibilno izrazila je svoju posljednju želju i time svu svoju imovinu ostavila suprugu. Nakon četiri dana od sastavljanja usmene oporuke, oporučiteljica je preminula, a svjedokinje su svoju pisanu izjavu ovjerile kod javnog bilježnika. Sud je utvrdio kako je pogoršano zdravstveno stanje, gotovo neizlječivo, predstavljalo objektivni kriterij u ovom slučaju, dok je iskaz same oporučiteljice da predosjeća smrt i da je to jedini način da iskaže svoju posljednju volju, predstavljao subjektivni kriterij.¹² Županijski sud u Koprivnici, Gž- 644/03-2 od 27. 5. 2003. Izbor Odluka 1/2004.
4. SLUČAJ: Oporučiteljica je imala mogućnost sastaviti pisanu oporuku prema sljedećim činjenicama: "Ostaviteljica je u mogućnosti napraviti pismenu oporuku, ona je dva ili tri tjedna razgovarala sa šogorom tuženika, koji je odvjetnik, te je ostaviteljici savjetovao da sastavi pismenu oporuku pred svjedocima ili sudom kad ne može pisati zbog bolesnih ruku. S obzirom na to da je bila u psihički normalnom stanju, kontaktibilna i prisebna, mogla je tražiti da joj u kuću dođe odvjetnik ili javni bilježnik, pa i sudac ako sama nije mogla doći da joj se pravilno sastavi odgovarajuća oporuka. Sudovi su prema tome pravilno primijenili materijalno pravo kad su prihvatili tužbeni zahtjev tužitelja i utvrdili da predmetna oporuka nije pravno valjana."¹³ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-127/07-2 od 27. 12. 2007., Izbor odluka 1/2008.

2.1. RAZLOZI NEVALJANOSTI OPORUKE

Razlozi nevaljanosti oporuke mogu imati posljedice u dva smjera: prvi je razlog da oporuka postane ništetna, a drugi je razlog da postane pobjojna. U ovome radu naglasak je na drugom razlogu, odnosno pobjojnosti oporuke do koje dolazi ako je sadržaj oporuke nedopušten zbog svoje suprotnosti s nečijim pravom na nužni dio o čemu ćemo više govoriti poslije u ovome radu. Nužni dio zapravo ograničava slobodu oporučnog raspolaganja i čini ju nesamostalnom, što je vidljivo iz sljedećeg primjera iz sudske prakse:

Pokojna ostaviteljica načinila je oporuku koju su svi zakonski nasljednici priznali kao istinitu i pravovaljanu, kojom je svu svoju imovinu ostavila suprugu. Njezina majka je njezin nužni nasljednik, a brat i dvije sestre bit će samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. Ostaviteljčina majka zahtijevala je svoj nužni dio, dok brat i sestre nisu. Tijekom ostavinske rasprave osta-

¹² Kontrec, D.; Matko-Ruždjak, J; Sessa, Đ., *op. cit.*, (bilj. 4) str. 59.–61.

¹³ *Ibid.*, str. 63.–64.

viteljčina majka je preminula, pa je sud pozvao njezine nasljednike da se izjasne o prihvaćanju nasljedstva na koje su dobili pravo prema načelu reprezentacije. "Pogrešno prvostupanjski sud smatra da bi se eventualnim ponovnim davanjem izjave ostaviteljčinih brata i sestara, koji nisu tražili svoj nužni dio, i traženjem nužnog dijela po osnovi statusa zakonskih nasljednika iza pokojne ostaviteljčine majke, a ne ostaviteljice, njima neutemeljeno još jednom dalo pravo na traženje nužnog dijela kojim bi se zaobišlo ograničenje iz čl. 30. ZN, jer sada više nije riječ o njihovom pravu na nužni dio iz ostavine, već o njihovom pravu nasljeđivanja onoga što je njihova majka naslijedila iza ostaviteljice."¹⁴ Županijski sud u Bjelovaru, Gž-2381/08-2 od 9. 1. 2009., Izbor Odluka 2/2009.

2.2. ČUVANJE OPORUKE

Oporuku može čuvati osobno oporučitelj ili ju pak povjeriti nekoj drugoj osobi. Prije primanja oporuke na čuvanje utvrdit će se istovjetnost osobe koja oporuku predaje na čuvanje prema pravilima za utvrđivanje istovjetnosti oporučitelja, osim kada je ta osoba poznata osobno ili po imenu.¹⁵ Oporuka primljena na čuvanje staviti će se u poseban omot i zapečatiti te će se dati potvrda da je oporuka primljena na čuvanje.¹⁶ Ako je oporučitelj povjerio na čuvanje fizičkoj osobi svoju oporuku tada oni sklapaju ugovor o ostavi. Tim je ugovorom fizička osoba dužna vratiti oporuku oporučitelju kad god bi on to zahtijevao, odnosno na oporučiteljev zahtjev. Nakon oporučiteljeve smrti, fizička osoba ima dužnost podnijeti oporuku sudu radi proglašenja iste kako bi se utvrdilo tko su oporučiteljevi nasljednici. Ako je riječ o pravnoj osobi kojoj je on povjerio na čuvanje svoju oporuku, pravni poredak mu omogućuje da ju povjeri sudu, javnom bilježniku ili diplomatsko-konzularnom predstavniku Republike Hrvatske. Kad osoba zaprimi na čuvanje oporuku, o tome sastavlja zapisnik u kojem navodi kako je utvrđena istovjetnost osobe koja je oporuku predala na čuvanje i u njega unosi podatke, saznanja i zapažanja o svim okolnostima koje bi mogle biti važne za ocjenu valjanosti oporuke. Ako je pak oporuka na čuvanje predana od osobe koju je oporučitelj za to opunomoćio, potrebno je zapisniku priložiti punomoć. Osoba koja u ime suda, javnog bilježnika, konzularnog ili diplomatsko-konzularnog predstavništva Republike Hrvatske prima oporuku na čuvanje, potpisuje zapisnik o primanju oporuke na čuvanje, a ako je sudjelovao zapisničar i on ga potpisuje na određenom mjestu.¹⁷ Na isti se način čuva i usmena oporuka, samo

¹⁴ *Ibid.*, str. 97.–98.

¹⁵ Hrvatski upisnik oporuka, IUS INFO, <http://www.iusinfo.hr/dailycontent/Topical.aspx?id=24907>, pristupljeno 1. rujna 2018.

¹⁶ Hrvatski upisnik oporuka, IUS INFO, <http://www.iusinfo.hr/dailycontent/Topical.aspx?id=24907>, pristupljeno 1. rujna 2018.

¹⁷ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015., čl. 167., st. 8.

što se kod uzimanja izjava svjedoka pazi na oporučiteljevu volju i okolnosti od kojih zavisi usmena oporuka. Isprave o usmenoj oporuci čuvaju se odvojeno od ostalih spisa.¹⁸

2.1.1. Hrvatski upisnik oporuka

Hrvatski upisnik oporuka javni je upisnik koji vodi Hrvatska javnobilježnička komora sa sjedištem u Zagrebu te je rad Upisnika reguliran Pravilnikom Hrvatskog upisnika oporuka. U Hrvatski upisnik oporuka evidentiraju se privatne i javne oporuke te davanja obavijesti za potrebe ostavinskog postupka na osnovi upita čuva li se i kod koga je oporuka pohranjena.¹⁹ Podaci iz oporuke ne mogu se prije oporučiteljeve smrti nikome staviti na raspolaganje, osim oporučitelju ili osobi koju je on za to posebno ovlastio. Osim evidentiranja oporuka, u Upisniku se evidentiraju i podaci o vraćanju oporuke kao i sve promjene koje oporučitelj vrši na njoj. Oporuke evidentirane u Upisniku dobivaju svoj evidencijski broj, a taj broj se sastoji od HUU korisničkog broja i broja oporuke. Broj oporuke redni je broj upisnika i četveroznamenkasti broj godine u kojoj je oporuka upisana. Ako se tijekom godine u HUU dostavlja nova oporuka, ona se upisuje pod sljedećim rednim brojem HUU-a. Ovaj podatak upisuje se u rubriku "primjedba".²⁰ Također, oporuke koje su zaprimljene naknadno u različitim godinama rješavaju se na isti način. Osobe zaposlene u Upisniku koje imaju pristup svim podacima, dužne su čuvati tajnu o svim podacima, a javnobilježnička komora nudi i elektronski prijenos podataka uz dobivene sigurnosne šifre. Pri dostavi podataka elektronskim putem dostava mora biti potpuna, odnosno podaci o oporučitelju koji se dostavljaju moraju biti sljedeći: ime i prezime, datum rođenja, datum pohranjivanja (ako se datum pohranjivanja ne može ustanoviti, onda datum sastavljanja) oporuke, vrsta oporuke, mjesto čuvanja oporuke te za vrstu isprava i mjesto čuvanja moraju se koristiti sljedeće kratice: privatna oporuka – "PO", vlastita oporuka – "VO", pisana oporuka pred svjedocima – "POS", javna oporuka – "JO", javna oporuka sastavljena kod suda – "JOSS", javna oporuka sastavljena kod javnog bilježnika – "JOB", javna oporuka sastavljena kod diplomatsko-konzularnog predstavništva – "JODK". Bitno je naglasiti da ako postoji oporuka, a nije evidentirana u Hrvatskom upisniku oporuka, to neće umanjiti njezinu važnost niti valjanost ispunjava li sve zakonske pretpostavke za njezino proglašenje.

2.3. POREZ NA NASLJEDSTVO

Kao i u svim drugim državama u svijetu tako i u Hrvatskoj dobije li osoba nešto ili naslijeđi, morat će platiti porez na nasljedstvo, osim ako nije bračni drug, izvanbračni drug,

¹⁸ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015., čl. 171., st. 4.

¹⁹ Pravilnik o Hrvatskom upisniku oporuka, Narodne novine, broj 135/2003, 164/2004, čl. 2.

²⁰ Pravilnik o Hrvatskom upisniku oporuka, Narodne novine, broj 135/2003, 164/2004, čl. 6.

formalni i neformalni životni partner, potomak i predak koji čine uspravnu liniju te posvojenik i posvojitelj koji je u tom odnosu s umrlim ili darovateljem, kao i bivši bračni drug, bivši izvanbračni drug te bivši formalni i neformalni životni partner kada uređuju svoje imovinske odnose. Porez se plaća po stopi od maksimalno 4 posto te ga je osoba nasljednik dužna platiti ako naslijedi gotov novac, novčane tražbine i vrijednosne papire (vrijednosnice) te pokretnine, ako je pojedinačna tržišna vrijednost pokretnina veća od 50.000,00 kn na dan utvrđivanja porezne obveze. Kada porez nije plaćen, porezna uprava će ga naplatiti iz ukupne imovine zajedno sa zateznim kamatama. U odnosu na ostale europske države, Hrvatska je pri dnu ljestvice što se tiče poreznog opterećenja građana, primjerice Belgija slovi za jednu od najrigoroznijih država što se tiče visine poreza za srednju klasu građanstva, dok za bogatiji sloj postoje porezne olakšice. Nasljedstvo se mora prijaviti u roku od tri mjeseca ako je pokojnik umro u Belgiji, četiri mjeseca ako je umro drugdje u EU-u, šest mjeseci ako je umro izvan Europe, inače je nasljednik u poreznom prekršaju. Porez se plaća u odnosu na stupanj rodbinske povezanosti i vrijednost nasljedstva. U Regiji Bruxelles i u Regiji Valonija prvi nasljednik ne plaća porez ako vrijednost nije veća od 12.500 eura. Na sto tisuća eura djeca plaćaju 5625 eura poreza, a na 250 tisuća, koliko može iznositi prosječno nasljedstvo jedne građanske obitelji, dakle, stan ili kuća te ušteđevina, plaća se 26.625 eura. Djeca do 21. godine života imaju povlastice pri plaćanju poreza na nasljedstvo.²¹ Za one koji su daljnje srodstvo, dakle u trećem ili četvrtom koljenu, porezi su mnogo viši. Tako nećaci ili ujaci na 75 tisuća eura plaćaju 26.875 eura poreza, a za iznose iznad 175 tisuća, dat će državi 81.875 eura. U Nizozemskoj je situacija sljedeća: na nasljedstvo do 120 tisuća eura plaća se 10 posto ako je nasljednik iz prve linije, supružnik ili dijete, zatim 18 posto ako je nasljednik unuk ili drugi rođak i 20 posto ako je nasljednik u daljnjem srodstvu. Za vrijednost iznad 120 tisuća eura plaća se 20, 30 ili 40 posto, ovisno o rodbinskoj povezanosti.²² U Njemačkoj nasljednici plaćaju porez na imovinu koju naslijede, a čija se vrijednost računa na dan kad dobiju svoj dio. Ondje se razlikuju tri porezne klase za nasljednike – u prvoj klasi su bliski rođaci i bračni partneri kao i istospolne bračne zajednice, u drugoj klasi su daljnji rođaci i bivši bračni partneri, a u trećoj klasi svi ostali. Njihovo je pravilo što je bliži rodbinski odnos, to su viši iznosi oslobođenja od poreza. Vrijednost nekretnina i drugih dobara kao i vrijednost dionica i ostalih vrijednosnih papira, računa se prema tržišnoj cijeni na dan smrti. Primjer: žena od muža naslijedi 575.000 eura te je oslobođena plaćanja poreza na 500.000 eura, no na ostatak od 75.000 eura mora platiti 7 posto poreza. Bivša žena ili netko iz 2. porezne kategorije plaćao bi 15 posto, a nasljednik iz treće kategorije 30 posto poreza. I tako dalje: na svotu do 300.000 eura plaća se, naprimjer, 11, 20 ili 30 posto, ovisno o kategoriji kojoj pripada nasljednik. I u Njemačkoj vrijedi porezna olakšica za bogatiji sloj nego srednji. U Češkoj su ukinuli porez na nasljedstvo i

²¹ Sabalić, Ines, Obiteljska ostavština na udaru države: Gdje se u Europi plaća najveći porez, <https://www.jutarnji.hr/incoming/obiteljska-ostavstinana-udaru-drzave-gdje-se-u-europi-placa-najveci-porez/381451/>, pristupljeno 1. rujna 2018.

²² *Ibid.*

to u ovo novije vrijeme, dok je Mađarska uspjela realizirati dugogodišnju raspravu koja je prethodila ukidanju poreza na nasljedstvo za supružnike i djecu. U Rusiji je situacija malo drukčija, naime ondje se oporezivalo nasljedstvo nekretnina do 2006. godine po stopi od 13 posto, no provedbom izmjene zakona, na dohodak od imovine prenesene u nasljedstvo ne mora se platiti porez. Porez plaćaju nasljednici koji uživaju prihode od autorskih prava na književna djela, znanstvenog rada, umjetničkog naslijeđa, izumitelja. Ako nasljednik želi prodati naslijeđenu imovinu, na to će platiti porez od 13 posto, u skladu sa saveznim poreznim zakonom. Taj se uvjet odnosi samo na imovinu prodanu u roku od tri godine od dana smrti ostavitelja. Ako nasljednik proda nekretninu u roku od tri godine nakon smrti ostavitelja, prodaja mu se računa u porezne olakšice.²³ U Švicarskoj se može poslovanje i prebivalište preseliti u kanton gdje se porez na nasljedstvo ne plaća, pa se na taj način izbjegava takva porezna obveza.

3. OPORUKA I NUŽNI DIO

Pravo nasljeđivanja u Republici Hrvatskoj regulirano je Zakonom o nasljeđivanju. Odluči li oporučitelj slobodno raspolagati svojom imovinom na način da uskrati nasljedno pravo nekom od svojih bližih srodnika, istima Zakon, kao opreku danoj slobodi oporučitelja, pruža mogućnost ostvarenja prava na nužni dio.²⁴

U Republici Hrvatskoj zakonsko je nasljeđivanje pravilo, a oporučno iznimka. U građanskom pravu iznimka je jača od pravila što znači da do zakonskog nasljeđivanja dolazi samo kada nema oporuke ili se oporuka odnosi samo na određeni dio ostavine.²⁵

Iako je oporučno nasljeđivanje jače, zakonski nasljednici imaju pravo na nužni dio. Pravo na nužni dio je nasljedno pravo, a dio koji pripada pojedinom nužnom nasljedniku naziva se nužni dio. Postavlja se pitanje tko su zapravo ti nužni nasljednici koji imaju pravo na nužni dio ostavine?! Prema Zakonu o nasljeđivanju nužni nasljednici su ostaviteljevi potomci, njegova posvojčad i njihovi potomci te njegov bračni drug.

Ostaviteljevi roditelji, posvojitelji i ostali predci nužni su nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. Nužni dio potomaka, posvojčadi i njihovih potomaka te bračnog druga iznosi jednu polovicu, a nužni dio ostalih nužnih nasljednika jednu trećinu, što znači da ostaviteljevi potomci te bračni drug imaju pravo

²³ *Ibid.*

²⁴ Tužba nužnih nasljednika u slučajevima kada im je njihovo nasljedno pravo povrijeđeno, <https://vaic.hr/novosti-i-publikacije-hr/tuzba-nuznih-nasljednika-u-slucajevima-kada-im-je-njihovo-nasljedno-pravo-povrijedeno/>, pristupljeno 8. listopada 2018.

²⁵ Vidović, Vanja, Ostavinski postupak kao izvanparnični postupak, završni rad, Požega, Preddiplomski stručni studij upravnih studij, 2016., str. 5.

na polovicu onoga što bi dobili da su zakonski nasljednici, a ostaviteljevi roditelji i posvojitelji trećinu onoga što bi dobili da su zakonski nasljednici.²⁶

Pravo na nužni dio je nasljedno pravo i ostvaruje se samo na zahtjev nužnog nasljednika, iz toga proizlazi da ako nužni nasljednici u ostavinskom postupku ne zatraže nužni dio, sud, odnosno javni bilježnik nisu dužni utvrditi njihovo pravo na nužni dio.

Oporučitelju je dana mogućnost određivanja hoće li nužni nasljednik primiti svoj dio u određenim stvarima, pravima ili novcu. Ako oporučitelj o tome nije izričito izrazio svoju volju u oporuci, sud ne može odrediti da nužnom nasljedniku, na ime tog nužnog dijela, pripada baš određena stvar, pravo ili novac.²⁷

3.1. IZRAČUNAVANJE VRIJEDNOSTI NUŽNOG DIJELA

Vrijednost ostavine na temelju koje se izračunava vrijednost nužnog dijela bit će opisana u ovom poglavlju. Kako bi se izračunala vrijednost nužnog dijela apsolutnih²⁸ i relativnih²⁹ nužnih nasljednika, najprije treba popisati i procijeniti sva dobra koja je ostavitelj imao u času smrti, računajući tu i sve ono čime je raspolagao oporukom, kao i sve njegove tražbine, pa i one koje ima prema nekom nasljedniku, osim tražbina koje su očito nenaplative. Od utvrđene vrijednosti dobara koja je ostavitelj imao u času smrti odbija se iznos ostaviteljnih dugova, iznos troškova popisa i procjene ostavine i troškova pokopa ostavitelja.

Tako dobivenom ostatku pribraja se vrijednost svih darova koje je ostavitelj učinio na bilo koji način nekom zakonskom nasljedniku bez obzira na to nasljeđuje li ostavitelja, pa i darova učinjenih nasljednicima koji se odriču nasljedstva, kao i onih darova za koje je ostavitelj naredio da se ne uračunaju nasljedniku u njegov nasljedni dio. Tome se pribraja i vrijednost darova koje je ostavitelj u posljednjoj godini svoga života učinio drugim osobama koje nisu zakonski nasljednici, osim manjih uobičajenih darova.

²⁶ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 69. i 70.

²⁷ Turković, M., Nužni nasljednici, IUS INFO, 29. 4. 2016., <http://www.iusinfo.hr/dailycontent/Topical.aspx?id=26037>, pristupljeno 21. kolovoza 2018.

²⁸ Oni nužni nasljednici koji imaju pravo zahtijevati nužni dio već samo zato što su zakonski nasljednici (potomci umrloga, njegovi posvojenici i njihovi potomci, te njegov bračni drug).

²⁹ Oni nasljednici za koje se traže dvije pretpostavke: moraju biti zakonski nasljednici i moraju biti trajno nesposobni za rad i ne smiju imati nužnih sredstava za život (ostaviteljevi roditelji, posvojitelji i ostali pretci (djedovi, bake itd.)) i dobivaju 1/3 njihova zakonskog dijela.

Neće se uzimati u ovaj račun te se neće pribrajati vrijednost darova učinjenih za postignuće općekorisnih svrha, kao ni darova koji se na temelju samoga zakona ne uračunavaju nasljedniku u njegov nasljedni dio.³⁰

3.2. ISKLJUČENJE NUŽNIH NASLJEDNIKA

Iako iz svega navedenog proizlazi kako je oporuka nesamostalno nasljedno raspolaganje zbog prava zakonskih nasljednika na nužni dio, nužni nasljednici ipak mogu biti isključeni iz nužnog dijela u korist potomaka. Isključenje iz nasljedstva može biti potpuno ili djelomično. Da bi do tog isključenja došlo, moraju se ispuniti neke valjane pretpostavke koje će u nastavku biti navedene.

Oporučitelj koji želi isključiti nekog nasljednika mora to očitovati u oporuci na izričit način i navesti razlog za isključenje, a taj razlog za isključenje mora postojati u vrijeme oporučivanja. Oporučitelj može isključiti iz nasljedstva nasljednika koji ima pravo na nužni dio ako je ispunjen barem jedan od ovih razloga: ako se nasljednik povredom neke zakonske ili moralne obveze koja proizlazi iz njegova obiteljskog odnosa s ostavitelem teže ogriješio prema ostavitelem, ako je namjerno počinio neko teže kazneno djelo prema njemu ili njegovu bračnom drugu, djetetu ili roditelju, ako je počinio kazneno djelo protiv Republike Hrvatske ili vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, ako se odao neradu ili nepoštenu životu.

U slučaju spora o opravdanosti isključenja teret dokaza da je isključenje opravdano leži na onome koji se na isključenje poziva.

Isključenjem nasljednik gubi nasljedno pravo u mjeri u kojoj je isključen, a prava ostalih osoba koje mogu naslijediti ostavitelem određuju se kao da je isključeni umro prije ostavitelem.³¹

3.3. LIŠENJE NUŽNOG DIJELA U KORIST POTOMAKA

Uz postojanje mogućnosti isključenja na nužni dio, zakonski nasljednik može biti i lišen nužnoga dijela. Osim što se razlikuju prema pretpostavkama, razlika između lišenja i isključenja nužnog dijela jest ta što se nužni nasljednik može lišiti samo u korist potomaka nužnog nasljednika. Da bi se nužni zakonski nasljednik mogao lišiti prava na nužni dio u korist njegovih potomaka, moraju se supsidijarno ispuniti sljedeći uvjeti:

³⁰ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 71.

³¹ Zakon o nasljeđivanju Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 85., 86., 87.

Ako je potomak koji ima pravo na nužni dio prezadužen ili je rasipnik, oporučitelj ga može u oporuci na izričit način lišiti u cjelini ili djelomično njegova nužnog dijela u korist njegovih potomaka.

Ovo lišenje ostaje valjano samo ako u trenutku otvaranja nasljedstva lišeni ima maloljetno dijete ili maloljetnog unuka od prije umrlog djeteta, ili ima punoljetno dijete ili punoljetnog unuka od prije umrlog djeteta koji su nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. Lišeni nasljednik nasljeđuje ostavitelja u dijelu koji nije obuhvaćen lišenjem te ga nasljeđuje i kad pretpostavke za lišenje više ne postoje u času ostaviteljeve smrti.³²

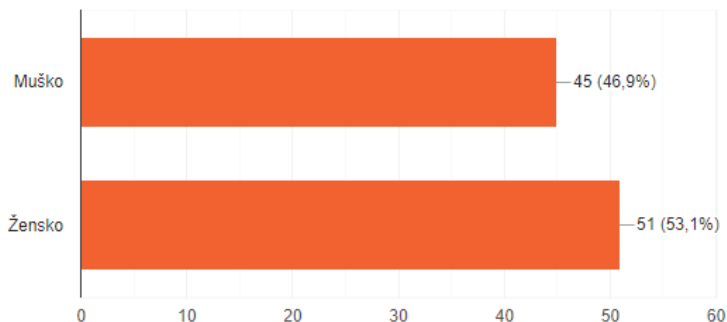
3.4. ANKETA

Budući da je oporuka toliko važna i predstavlja posljednju ostaviteljevu volju, odlučile smo napraviti anketu i istražiti koliko ljudi planira sastaviti oporuku ili ju ima sastavljenu te kakvo je znanje među Hrvatima o pravu nužnih nasljednika na nužni dio. U anketi je sudjelovalo 96 ispitanika od kojih 45 muškaraca i 51 žena (Graf 1). Što se tiče dobi, najviše sudionika je bilo u dobi od 16 do 25 godina što je i razumljivo s obzirom na to da je anketa provedena na internetu (Graf 2). Od 96 odgovora na pitanje: *Planirate li sastaviti oporuku?*, potvrdna su bila 54 odgovora, 38 ispitanika ne planira sastaviti oporuku, a samo četiri osobe imaju već sastavljenu oporuku (Graf 3).

54 osobe ne znaju da nužni nasljednici imaju pravo na nužni dio, dok su 42 osobe upućene u to (Graf 4).

Spol

96 odgovora

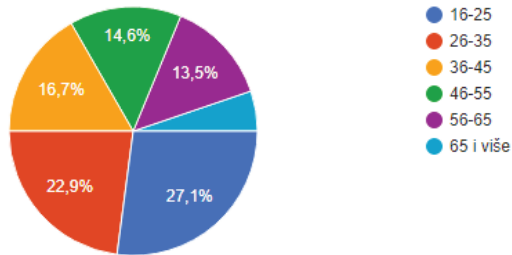

Graf 1

³² Zakon o nasljeđivanju Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, čl. 88.

Dob

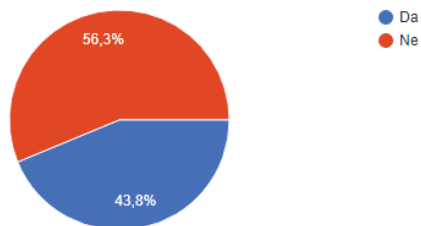
96 odgovora

Graf 2

Jeste li znali da nužni nasljednici imaju pravo na nužni dio Vaše ostavine bez obzira što ste ih izostavili iz oporuke?

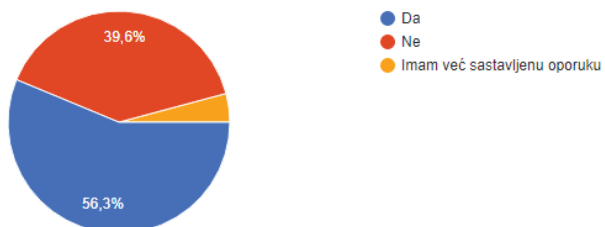
96 odgovora

Graf 3

Planirate li sastaviti oporuku?

96 odgovora

Graf 4

4. UGOVOR O DOSMRTNOM I DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU

Iako se čini kako se ovaj naslov ne uklapa u sadržaj teme ovoga rada, pokazat ćemo kako su oporuka i ugovor o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju povezani.

Ugovor o doživotnom uzdržavanju je dvostranoobvezni, naplatni, strogo formalni i aleatorni pravni posao kojim se davatelj uzdržavanja obvezuje da će drugu ugovornu stranu ili trećega uzdržavati do njegove smrti, a druga ugovorna strana izjavljuje da mu daje svu ili dio svoje imovine, s time da je stjecanje stvari i prava odgođeno do trenutka smrti primatelja uzdržavanja.³³

Ugovorom o dosmrtnom uzdržavanju obvezuje se jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) uzdržavati do njegove smrti, a druga se strana obvezuje da će mu za života prenijeti svu ili dio svoje imovine, s time da davatelj uzdržavanja stječe stvari ili prava koji su predmet ugovora o dosmrtnom uzdržavanju kad mu, na temelju toga ugovora, te stvari ili ta prava budu preneseni na zakonom predviđen način stjecanja. Razlika između ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju trenutak je stjecanja stvari i prava. Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju davatelj uzdržavanja stječe stvari i prava koji su predmet ugovora još za života primatelja uzdržavanja i to po sklapanju ugovora ili u roku koji stranke same ugovore, dok ugovorom o doživotnom uzdržavanju davatelj uzdržavanja stječe stvari i prava koji su predmet ugovora u trenutku smrti primatelja uzdržavanja.³⁴

Osim što se ugovorom o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju prenosi sva ili dio imovine na davatelja uzdržavanja, ovi ugovori za sobom vuku još jednu posljedicu, a to je ako primatelj uzdržavanja sklopi ugovor o doživotnom/dosmrtnom s davateljem uzdržavanja, tada nasljednici ne nasljeđuju tu imovinu i nemaju pravo tražiti nužni dio na imovinu koja je dio ugovora o doživotnom/dosmrtnom nasljeđivanju. U ostavinu nakon smrti uzdržavanog ulazi samo imovina koja nije obuhvaćena ovim ugovorom.³⁵

To znači da su oporuka, odnosno pravo na nužni dio, vrlo usko povezani s ovim ugovorom. Ako se ne ispune pretpostavke za isključenje, odnosno lišenje nasljednika na nužni dio u korist potomaka, ostavitelju koji je državljanin Republike Hrvatske kao jedino rješenje ostaje potpisati sa željenim nasljednikom ugovor o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju te tako onemogućiti zakonske nasljednike na pravo nužnoga dijela.

³³ Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, broj 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, čl. 579.

³⁴ Jankac, Tibor, Ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, <http://www.ekonost.hr/pravo/ugovor-o-dosmrtnom-uzdrzavanju/>, pristupljeno 16. kolovoza 2018.

³⁵ Ugovor o dosmrtnom ili doživotnom uzdržavanju: razlika je velika!, <http://www.narodni-list.hr/posts/209835001>, pristupljeno 20. kolovoza 2018.

5. NUŽNI NASLJEDNI DIO U DRUGIM ZEMLJAMA

U ovom poglavlju govorit ćemo u ograničenjima u nasljeđivanju, odnosno postoji li pravo zakonskih nasljednika na nužni dio ili ne. Zemlje su odabrane slučajno, s ciljem usporedbe Republike Hrvatske s nekim susjednim zemljama i nekim zemljama Europske unije.

5.1. SRBIJA

Čitajući Zakon o nasljeđivanju na prvi pogled čini se kako se nužni nasljedni dio u Srbiji ni po čemu ne razlikuje od nužnog nasljednog dijela u Hrvatskoj. Zakon govori kako nužnim nasljednicima pripada dio ostavine kojim ostavitelj nije mogao raspolagati i koji se naziva nužnim dijelom.

Nužni dio potomaka, posvojenika i njegovih potomaka i ostaviteljeva bračnog druga je polovina, a nužni dio ostalih nužnih nasljednika trećina je dijela koji bi svakom od njih pripao prema zakonskom redu nasljeđivanja. Ako nužni nasljednik ne može ili ne želi naslijediti, njegov nužni dio ne prirasta ostalim nužnim nasljednicima.

Iako se na prvi pogled čine jako slični, zakoni o nasljeđivanju Hrvatske i Srbije različiti su na dosta mjesta. Jedna od tih razlika priroda je prava nužnog dijela o kojoj govori čl. 43. Zakona o nasljeđivanju: "Nužnom nasljedniku pripada novčana protuvrijednost nužnog dijela (obvezno pravo)." To znači da je u Srbiji nužni dio određen u obliku isplate određene svote novca te da je pravna prirodna nužnoga dijela obveznopravna (u novcu), dok je u Hrvatskoj nasljednopravna (u naturi).³⁶

5.2. MAĐARSKA

U skladu s odjeljkom 7:10 Građanskog zakonika oporučitelji imaju pravo slobodno raspolagati imovinom ili njezinim dijelom s pomoću raspolaganja imovinom nakon smrti.

U skladu s tim sloboda oporučnog raspolaganja primjenjuje se na svu imovinu oporučitelja. U mađarskom zakonu propisano je da određena bliska rodbina stječe nužan dio ostavine (potomak, bračni drug, roditelj) oporučitelja, što znači da i u Mađarskoj nužni nasljednici imaju pravo na nužni dio. Osoba koja ima pravo na nužni dio ne postaje nasljednik, odnosno nema pravo na materijalni (*in rem*) udio, nego je kao što je to slučaj i

³⁶ Zakon o nasljeđivanju Službeni glasnik RS, broj 46/1995, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015, čl. 39., 40., 48.

u Srbiji obveznopravne prirode (u novcu), što znači da će nužni nasljednici biti isplaćeni u novcu.³⁷

5.3. ŠVEDSKA

Zakonom su propisana tri nasljedna reda. Prvi nasljedni red obuhvaća djecu ili unuke ostavitelja. Drugi nasljedni red obuhvaća ostaviteljeve roditelje i braću i sestre, a treći nasljedni red obuhvaća ostaviteljeve djedove i bake i njihovu djecu, odnosno, braću i sestre ostaviteljevih roditelja. Nasljedstvo se raspodjeljuje na jednake dijelove unutar svake grane. Drugi nasljedni red ne nasljeđuje ako je netko iz prvog nasljednog reda živ. Treći nasljedni red nasljeđuje ako nema preživjelih u prvom ili drugom nasljednom redu.

Ako je ostavitelj bio u braku, ostavinu dobiva nadživjeli bračni drug. Nakon smrti nadživjelog bračnog druga, zajednički nasljeđuju djeca i unuci, a ako nema djece i unuka, nasljeđuje drugi ili treći nasljedni red. Ti nasljednici stoga imaju pravo na sekundarno nasljedstvo (*efterarv*) nakon smrti nadživjelog bračnog druga.

Ako ostavitelj ima djecu koja nisu djeca nadživjelog bračnog druga, ona imaju pravo dobiti svoj nužni dio nakon ostaviteljeve smrti. Ako nema nasljednika, ostavinu dobiva Fond za nasljeđivanje (*den allmänna arvsfonden*).

Djeca i unuci ostavitelja (nazivaju se *bröstarvingar*, “tjelesnim nasljednicima”) imaju pravo na zakonski nužni dio nasljedstva. Nužni dio (*laglott*) polovina je dijela nasljedstva koji na temelju zakona pripada djeci i unucima ako nema oporuke, a djeca i unuci na njega imaju jednako pravo. Oporuke kojima se ograničava nužni dio u toj mjeri nisu valjane. Da bi dobili svoj nužni dio, dijete ili unuk moraju zatražiti izmjenu oporuke u roku od šest mjeseci od primitka.³⁸

5.4. PORTUGAL

U skladu s portugalskim zakonodavstvom nužni je dio ograničenje slobode raspolaganja imovinom nakon smrti. Nužni dio je dio imovine kojim oporučitelj ne može raspolagati jer u skladu sa zakonom pripada nužnim nasljednicima. To je obvezno nasljeđivanje, odnosno oblik zakonskog nasljeđivanja nad kojim ne mogu prevladati oporučiteljeve

³⁷ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, Mađarska, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

³⁸ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, Švedska, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

želje. Nužni su nasljednici bračni drug, potomci i preci. Bračni drug i potomci prva su kategorija nasljednika. Ako nema potomaka, nasljeđuju bračni drug i preci.³⁹

5.5. GRČKA

Potomci i roditelji ostavitelja te nadživjeli supružnik ili nadživjela osoba s kojom je preminula osoba sklopila registrirano partnerstvo, koji bi se mogli nazvati zakonskim nasljednicima, imaju pravo na nužni dio ostavine. Nužni dio ostavine odgovara polovici zakonskog nasljedstva. Zakonski korisnik tog dijela uključen je kao vjerojatni nasljednik u odnosu na taj dio. Taj se omjer izračunava na složen način. Uzimaju se u obzir uračunate koristi koje je korisnik već dobio od ostavitelja i ukupna (zamišljena) vrijednost ostavine (članci 1830. – 1834. Građanskog zakonika).

Smatra se da ograničenje koje se oporukom određuje korisniku tog dijela nije navedeno u mjeri u kojoj se primjenjuje na nužni dio ostavine (članak 1829. Građanskog zakonika). Pokretanjem postupka za povrat dara bez ljubavi, korisnik dijela može nastojati vratiti dar koji je ostavitelj dao za vrijeme života, ako ostavina koja i dalje postoji u trenutku smrti ostavitelja nije dovoljna za pokrivanje nužnog dijela. Na pravo na pokretanje postupka primjenjuje se pravna zastara od dvije godine nakon smrti ostavitelja.⁴⁰

5.6. ENGLSKA I WALES

Izjavu o raspolaganju imovinom sastavljaju oporučitelj ili oporučitelji. Nije obvezno tražiti pravni savjet ili uključiti pravnog stručnjaka. Oporuka se ne mora registrirati.

Oporukom se ovlast za raspolaganje ostavinom umrle osobe daje izvršiteljima oporuke (osobnim zastupnicima) osobe nakon njezine smrti. Njome se ne raspolaze imovinom.

Ograničenja slobode raspolaganja imovinom zbog smrti (npr. nužni dio) ne postoje, što znači da zakonski nasljednici nemaju pravo na nužni dio, ali članovi obitelji i osobe koje je imenovala umrla osoba, mogu od suda zatražiti dodjelu financijskih sredstava iz ostavine u skladu sa Zakonom o nasljeđivanju (Zbrinjavanje obitelji i ovisnih članova) iz 1975.⁴¹

³⁹ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, Portugal, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

⁴⁰ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, Grčka, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

⁴¹ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, Engleska i Wales, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

5.7. SLOVENIJA

Oporuka je valjana ako je sastavljena u obliku utvrđenom u Zakonu o nasljeđivanju te u Zakonu nije predviđeno posebno ovjeravanje oporuke.

Nužni nasljednici imaju pravo na dio ostavine kojim ostavitelj ne smije raspolagati. Taj dio ostavine naziva se “nužnim dijelom”. Nužni su nasljednici sljedeći: potomci umrle osobe, njegova usvojena djeca i njihovi potomci, njegovi roditelji i njegov bračni drug. Djedovi, bake, braća i sestre nužni su nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju sredstva potrebna za život. Navedene osobe smatraju se nužnim nasljednicima ako imaju nasljedno pravo u skladu sa zakonskim nasljednim redovima.⁴²

5.8. BOSNA I HERCEGOVINA

Nužni nasljednici imaju pravo na dio ostavine kojim ostavitelj ne može raspolagati i koji se naziva nužni dio. Nužnom nasljedniku pripada određeni dio svake stvari i prava koji čine ostavinu, ali ostavitelj može odrediti da nužni nasljednik primi svoj dio i u određenim stvarima, pravima ili u novcu.

Na zahtjev neke od stranaka sud može, kad nađe da je to opravdano, odlučiti da nužnom nasljedniku pripadne dio u određenim stvarima, pravima ili u novcu, ako to već nije pravnim poslom odredio ostavitelj.⁴³

6. UREDBA (EU) BR. 650/2012 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA

Veliki korak olakšavanju prekograničnog nasljeđivanja bilo je donošenje novih pravila EU-a 4. srpnja 2012. kojima se europskim građanima olakšava pravno rješavanje međunarodne oporuke ili nasljeđivanja. Ta nova pravila primjenjuju se na nasljeđivanje onih koji su umrli 17. kolovoza 2015. ili nakon toga datuma.

Uredbom se osiguravaju dosljedni postupci prekograničnog nasljeđivanja koje će provoditi jedinstveno nadležno tijelo na temelju jednog zakona. U načelu, sudovi države članice u kojoj je bilo posljednje boravište građana bit će nadležni za predmet nasljeđivanja te će pravo te države biti mjerodavno pravo. Međutim, građani mogu odabrati pravo svoje države kao mjerodavno pravo u predmetu nasljeđivanja. Primjenom jednog zakona na

⁴² Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, Slovenija, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

⁴³ Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 80/2014 od 1. listopada 2014., čl. 30.

slučajeve prekograničnog nasljeđivanja koji provodi jedinstveno nadležno tijelo izbjegavaju se paralelni postupci i proturječne sudske odluke. Time se osigurava i priznavanje odluka sudova države članice u cijelom EU-u bez posebnih postupaka.

Danska, Irska i Ujedinjena Kraljevina ne sudjeluju u Uredbi. Zbog toga će se prekogranični postupci nasljeđivanja koji se rješavaju u tim trima državama članicama i dalje rješavati samo u skladu s njihovim nacionalnim pravilima.⁴⁴

Što se tiče nužnog dijela i nužnih nasljednika, Uredba o tome ne govori previše. Prema općoj nadležnosti sudovi države članice u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti imaju nadležnost odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti. Na primjeru bi se to moglo ovako objasniti: mjerodavno pravo za ostavinu Hrvata koji je imao uobičajeno boravište u Njemačkoj bilo bi njemačko pravo, drugim riječima nužni nasljednici bi imali pravo na nužni dio jer je nužni dio u Njemačkoj obveznopravne prirode te bi nasljeđivali i plaćali porez na nasljedstvo prema njemačkom pravu.⁴⁵

Prema čl. 22. ove Uredbe osoba može za pravo koje će urediti u cijelost njezino nasljeđivanje izabrati pravo države čiji je državljanin u trenutku izbora ili u trenutku smrti. To je jako važna odredba jer ostavitelj može u oporuci sam odrediti koje će pravo (pravo uobičajenog boravišta ili pravo država članica u kojima ima državljanstva) biti mjerodavno za njegovu ostavinu. To znači da bi Hrvat iz navedenog primjera za života mogao oporukom odrediti da mjerodavno pravo za njegovu ostavinu bude hrvatsko čiji je državljanin, a ne ono uobičajenog boravišta koje je mjerodavno prema općoj nadležnosti.

7. ZAKLJUČAK

Tema je ovog rada oporuka te je navedeno da je ona jednostrano, izričito i osobno očitovanje oporučiteljeve posljednje volje, upravljeno na raspolaganje za slučaj njegove smrti. Proučile smo sudsku praksu i vrste oporuka. Vidljivo je kako oporučitelj ima više mogućnosti te može odabrati oblik kojim će izraziti svoju posljednju volju. Ono što ograničava tu slobodu postojanje je prava nužnih nasljednika na nužni dio zbog kojih ostaviteljeva volja ne može biti u potpunosti poštovana.

Nužno nasljeđivanje u biti je nasljeđivanje protiv oporučiteljeve volje jer je određeno na temelju Zakona, ali oporučitelj ipak može isključiti iz nasljedstva i osobu koja ima pravo na nužni dio. Jedini način za to sklapanje je ugovora o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju, između primatelja i davatelja uzdržavanja.

⁴⁴ Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, pristupljeno 27. kolovoza 2018.

⁴⁵ Klasiček, Dubravka, Nužni dio: u naturi ili u povcu?, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 47, 1/2013., str. 358.

Zaključenjem ankete rezultati su pokazali kako više od 50 posto ispitanika ne zna za postojanje prava nužnih nasljednika na nužni dio te tako nisu ni svjesni mogućnosti sprječavanja neizvršavanja ostaviteljeve posljednje volje.

Ovaj je rad donio neočekivan odgovor jer smo mislile kako je hrvatski Zakon o nasljeđivanju jedan od rijetkih koji daje pravo nužnim nasljednicima na nužni dio. Istraživanjem je utvrđeno da od odabranih zemalja, jedino u zakonima Engleske i Walesa ne postoje ograničenja slobode raspolaganja zbog smrti.

Taj podatak govori kako nije jednostavno provesti to ograničenje u hrvatskom zakonu. Uspoređujući Hrvatsku s ostalim zemljama, najbolji primjer za ublažavanje odredbi koje oporuku čine nesamostalnom zakoni su susjednih zemalja Srbije i Mađarske. One su odlično uredile pravo nužnih nasljednika tako da njima pripada novčana protuvrijednost nužnog dijela. Na taj način donekle je poštovana ostaviteljeva posljednja volja da će materijalne vrijednosti pripasti nasljedniku kojeg on odredi, a nužni nasljednici dobivaju novčanu protuvrijednost

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Kontrec, Damir; Matko-Ruždjak, Jožica; Sessa, Đuro, Zakon o nasljeđivanju s komentarima, poveznicama, sudskom praksom, priložima, primjerima i abecednim kazalom pojmova, Zagreb, Organizator 2015.
2. Gavella, Nikola; Belaj, Vlado, Nasljedno pravo, Zagreb, Narodne novine, 2008.

Članci:

1. Klasiček, Dubravka, Nužni dio: u naturi ili u povcu?, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 47, 1/2013, str. 351.–368.

Izvori prava:

1. Pravilnik o Hrvatskom upisniku oporuka, Narodne novine, broj 135/2003, 164/2004.
2. Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015.
3. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, broj 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018.
4. Zakon o nasljeđivanju, Sl. glasnik RS, broj 46/1995, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.

5. Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 80/2014 od 1. listopada 2014.

Mrežni izvori:

1. Hrvatski upisnik oporuka, IUS INFO, <http://www.iusinfo.hr/dailycontent/Topical.aspx?id=24907/>, pristupljeno 1. rujna 2018.
2. Sabalić, Ines, Obiteljska ostavština na udaru države: Gdje se u Europi plaća najveći porez, <https://www.jutarnji.hr/incoming/obiteljska-ostavstinana-udaru-drzave-gdje-se-u-europi-placa-najveci-porez/381451/>, pristupljeno 1. rujna 2018.
3. Jankac, Tibor, Ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, <http://www.ekonoss.hr/pravo/ugovor-o-dosmrtnom-uzdrzavanju/>, pristupljeno 16. kolovoza 2018.
4. Turković, M., Nužni nasljednici, IUS INFO, 29. 4. 2016., <http://www.iusinfo.hr/dailycontent/Topical.aspx?id=26037>, pristupljeno 21. kolovoza 2018.
5. Tužba nužnih nasljednika u slučajevima kada im je njihovo nasljedno pravo povrijeđeno, <https://vaic.hr/novosti-i-publikacije-hr/tuzba-nuznih-nasljednika-u-slucajevima-kada-im-je-njihovo-nasljedno-pravo-povrijedeno/>, pristupljeno 8. listopada 2018.
6. Ugovor o dosmrtnom ili doživotnom uzdržavanju: razlika je velika!, <http://www.narodni-list.hr/posts/209835001>, pristupljeno 20. kolovoza 2018.
7. Europska pravosudna mreža u građanskim i trgovačkim stvarima, <https://e-justice.europa.eu/content-general-information-166-hu-maximizeMS-EJN-hr.do?member=1>, pristupljeno 22. kolovoza 2018.

Ostalo:

1. Vidović, Vanja, Ostavinski postupak kao izvanparnični postupak, završni rad, Požega, Preddiplomski stručni studij upravni studij, 2016.

WILL – (IN)DEPENDENT DISPOSAL

Abstract

There are two foundations of inheritance in the Republic of Croatia: the law and a will. Inheritance is implemented legally if the testator did not determine how his/her estate should be divided. In this paper, we study whether the will of the testator is respected in his/her testament given a forced share, the percentage of legal heirs invoking a forced share, and, finally, if there is a way to respect the will of the testator. We also compare the Republic of Croatia with other countries, especially with the European Union countries, and study whether Regulation 650/2012 provides for a forced share. In conclusion, we deal with the facts which might explain the main reasons why people in our country do not use a last will that expresses their wishes as to how their property is to be distributed at death as often as it is used in other countries, what its advantages are, and which disadvantages of a will prevent Croatian citizens from making a will. We also try to find answers to the aforementioned questions in case law, compare how much theory and practice really coincide and to what extent our citizens are aware of the right to a forced share when the testator leaves the will behind as inheritance proceedings referring to the right to a forced share are initiated only at the request of the person concerned, never *ex officio*. Due to the fact that a will is an exception in relation to law that is considered a rule, a forced share is considered to be an exception to a will; hence we will draw attention to the possibility of circumventing this exception within the exception and exemplify the ways in which the testator may ensure that his/her heir inherits the whole estate, without fear of sharing it with forced heirs.

Keywords: will, legal inheritance, forced heirs, intestate heirs, testator